

Також описано механізм комунікації як один з чинників адекватного омовлення і сприйняття концепту, узагальнено передумови успішної та провальної комунікації. Проведено аналіз слова як найбільш частого виразника концепту. Сформульовано визначення концепту.

Ключові слова: концепт, лінгвалізація, вербалізатор, комунікація, віра.

Summary

The article is devoted to explain the nature of verbalization of conceptual unit on the example of concept "faith", it is lighted up problem of unchange of the name in a culture and feature of choice of verbalizates, which correlate the set of differential cognitive features of the abstract phenomenon "faith". The mechanism of communication as one of factors of adequate verbalization and perception of concept is also described, pre-conditions of successful and failure communication are generalized. The analysis of word is conducted as most frequent express of concept. Determination of concept is set forth.

Keywords: concept, verbalization, verbalizate, communication, faith.

УДК 811.111.'42

Колодяжна К. В.,

аспірантка,

Київський національний лінгвістичний університет,

Ketylaoma@i.ua

ПРАГМАТИЧНЕ ТРАНСПОНУВАННЯ НЕПРЯМОГО МОВЛЕННЕВОГО АКТУ ГЛУЗУВАННЯ

Лінгвопрагматичні студії все більше звертаються до аналізу мовленнєвих явищ, що безпосередньо стосуються повсякденного спілкування. Глузування як вид мовленнєвої діяльності є звичним елементом такого роду комунікації [1, 2, 3, 6, 9]. Цей феномен є всепроникаючим аспектом інтеракції, для якого не існує вікових, гендерних чи соціальних обмежень [7, 20; 8, 730; 9, 1234]. Цікаво, що домінуючи в осередку близьких людей, глузування має місце й у спілкуванні малознайомих, де може опосередковано виражати прихильність чи, навпаки, образу.

Мовленнєвий акт глузування буває двох типів – прямий і непрямий. Прямий мовленнєвий акт глузування відрізняється від непрямого тим, що його форма співпадає зі змістом висловлення; у непрямого мовленнєвого акту ці відношення не є однозначними: тобто висловлення містить непрямий зміст, що потребує декодування.

Об'єктом статті є непрямий мовленнєвий акт глузування, що має подвійну інтенцію: інтенцію поглузувати над адресатом та інтенцію викликати необхідну реакцію з його боку на висловлення. **Предметом** статті є лінгвопрагматичні та інтеракціональні особливості прагматичного транспонування непрямого мовленнєвого акту глузування, що має подвійну інтенцію.

Мета дослідження полягає у встановленні механізму і причин прагматичної транспозиції непрямого мовленнєвого акту глузування з подвійною інтенцією.

Актуальність статті зумовлена інтересом лінгвопрагматичних студій до особливостей вживання непрямих мовленнєвих актів у міжособистісній комунікації. Важливість цієї розвідки випливає з відсутності робіт, присвячених дослідженню специфіки явища глузування як типу мовленнєвої діяльності.

Явище прагматичного транспонування полягає у невідповідності форми змісту мовленнєвого акту: речення, що належить за формальними показниками до одного прагматичного типу, під час мовленнєвої реалізації набуває іллокутивної сили речення іншого типу [4, 278]. Причиною прагматичного транспонування є, перш за все, соціальні чинники: адресант хоче підсилити чи, навпаки, послабити іллокутивну силу мовленнєвого акту по відношенню до адресата.

Комунікативна інтенція – це саме той центральний елемент, що є першопричиною мовленнєвого акту. Вона належить до позамовної сфери людської діяльності і вказує на потреби, мотиви і думки адресанта. Інтенція означає конкретну ціль продукування того чи іншого висловлення.

Поняття комунікативної інтенції є визначальним для виявлення типу мовленнєвого акту. Слідом за П. Грайсом [5, 15], ми розуміємо під інтенцією суб'єктивне значення висловлення, тобто намір мовця отримати за допомогою цього висловлення певний результат.

Аналізуючи непрямий мовленнєвий акт глузування, ми дійшли висновку, що його інтенція є часто подвійною, тобто складається з двох субінтенцій – адресант має на меті: а) поглузувати над співбесідником; б) викликати інтендовану реакцію. Таким чином, доречно говорити про акумулятивну здатність інтенції: прояву двох іллокутивних сил в одному й тому ж самому мовленнєвому акті.

Дане явище буде проаналізовано на прикладах прагматичного транспонування таких типів висловлень, що є проявом непрямого мовленнєвого акту глузування, а саме **квесетива в якості ін'юнктива, констатива та квеситива як реквестива, квесетива як констатива, констатива як ін'юнктива.**

(1) *"Hunt asked Finn:*

"Would you give us the benefit of your thoughts?" He [the teacher] left one of those slight pauses in which we [the pupils] again noticed his subtle mockery.

"I don't know, sir" [10, 22].

У цьому прикладі ми маємо справу з прагматичним транспонуванням непрямого глузливого мовленнєвого акту **квесетива в ін'юнктив**, що має подвійну інтенцію, тобто складається з двох субінтенцій: а) поглузувати над учнем; б) наказ виконати дію – дати відповідь на запитання: *"Would you give us the benefit of your thoughts?"* "Не викажеш чи ти бажання поділитися, в чому полягає перевага твоєї думки?" (=Answer the question!). Адресант насправді не очікує ніякої відповіді від адресата. Мовець не просто спонукає до дії учня (в нашому випадку – це спонукування до відповіді), а й виказує своє емоційне ставлення до цієї ситуації: вчитель глузує над учнем, ставлячись до нього як до "світила науки." Глузування очевидне з контексту з декількох причин. По-перше, адресант використовує надмірну ввічливість (граматична конструкція *"Would you...?"*) та високий стиль (*"the benefit of your thoughts"*) в інтеракції з нижчим за соціальним статусом співбесідником, що є недоречним, якщо це не зроблено, як у нашому випадку, навмисно для іронічного забарвлення мовленнєвого акту. По-друге, як свідчить приклад, мовець використовує коротку паузу, що зазвичай означала прояв глузування з боку вчителя.

Наступний випадок полягає у прагматичному транспонуванні глузливого мовленнєвого акту квесетива у реквестив. Таким чином, все висловлення набуває іллокутивної сили реквестива:

(2) [Sharisse] *“You don’t have any servants here, do you?”*

[Lucas] *“Not the kinds that see to a house, I don’t.” He gave her that engaging boyish grin. “Now you know why I need a wife.”*

He was teasing her again, yet she was insulted. *“Wouldn’t it be simpler to hire a servant?”*

“A lot simpler,” he agreed. “But I couldn’t expect a servant to share my bed, could I, my puritanical lady?”

He said it so casually that Sharisse felt a tremor in her belly” [11, 156].

Лукас глузує над Шаріс, натякаючи, що йому потрібна вона в ролі дружини. Дівчина робить вигляд, що не розуміє молоду людину, продовжуючи розмову про наймання слуги. Тоді Лукас натякає, що він не може лягти у ліжко зі слугою: квесетив транспонується у непрямий мовленнєвий акт глузування, що набуває іллокутивної сили реквестива. Приклад ілюструє випадок, коли квесетив може функціонувати як реквестив, тобто мовленнєвий акт прохання. Квесетив має знижену іллокутивну силу в порівнянні з реквестивом. Адресант використовує таку трансформацію через бажання пом’якшити своє прохання, подати його більш завуальовано: непрямий реквестив, який має форму розділового запитання, має на меті не заподіяти незручності адресату і залишає право погодитися чи, навпаки, відмовитися. Також однією з причин вибору автором цього типу трансформації висловлення є невпевненість, що його прохання буде виконано, і прагнення залишити собі можливість зберегти “обличчя” у випадку відмови адресата [4, 280]. Крім того, адресант глузує над партнером по спілкуванню, називаючи її *“my puritanical lady”*, цим самим виражаючи свою прихильність до дівчини та свій ігровий настрій. Даний мовленнєвий акт містить подвійну інтенцію, яку можна розкласти на дві субінтенції: а) прохання; б) вираження прихильності за допомогою мовленнєвого явища глузування.

Ще одним ефективним типом вираження прохання через непрямий мовленнєвий акт є прагматичне транспонування непрямого глузливого мовленнєвого акту констатива в реквестив. Іллокутивна сила констатива є слабшою за реквестивну в непрямому вживанні, тому адресант за допомогою прагматичного транспонування виражає прохання у вигляді констатива, що слугує уникненню дискомфорту [4, 279]. Під час глузливої інтеракції такий вид прагматичної трансформації є надійним способом уникнути неприємних наслідків у разі образи адресата:

(3) *“You’re being very unreasonable,” she said stoutly, “but you never, never were a reasonable man, Lucas.”*

“There’s nobody in here and it’s high time to turn your never-never into yes, my sweetie” he teased her” [11, 235].

Дівчина гордовито заявляє, що хлопець ніколи не був розсудливим. Лукас констатує той факт, що нікого немає вдома, і глузує з Шаріс, кажучи, що прийшов час їхнього інтимного зближення. Дівчина обурюється і відповідає, що інтимних

стосунків між ними ніколи не буде. Глузливе висловлення молодого чоловіка є по суті реквестивом – проханням вступити з ним у сексуальні відносини. Адресант констатує відомий адресату факт, що нікого немає вдома і тому саме час перетворити “ніколи-ніколи” Шаріс у “так”. Озвучення інформації, що є відомою учасникам комунікації, свідчить про інтенцію адресанта наголосити на цій інформації і надати іншого непрямиго змісту мовленнєвому акту. Про глузливий характер висловлення говорить декілька аспектів: по-перше, звертання до дівчини “my sweetie”, що є характерним для інтеракції близьких людей і флірту [7, 18]; по-друге, повторення слів, що були сказані партнером по комунікації, – передражнювання. Непрямий мовленнєвий акт глузування містить подвійну інтенцію, що розкладається в свою чергу на дві субінтенції: а) поглузувати з Шаріс; б) виразити прохання молодого чоловіка вступити з ним у сексуальні стосунки.

Ще одним різновидом прагматичного транспонування непрямиго глузливого мовленнєвого акту констатива є транспозиція квесетива в констатив:

(4) *“You going somewhere?” asked Lucas.*

Sharisse was surprised. “I’m not dressed to go out,” she said, as if explaining to a child. “This is a simple morning gown.”

He laughed teasingly. “Honey, what you’re wearing is fancier than anything the ladies of Newcomb could manage even for Sunday best. And aren’t you the sexiest woman I’ve ever seen?”

Sharisse smiled. “Please, don’t talk like that” [11, 154].

Очевидно, що Лукасу подобається Шаріс і він намагається з нею фліртувати. Дівчина навпаки настроєна серйозно і не розуміє інтенції залицяльника, ставлячись до нього як до дитини. Намагаючись привернути увагу Шаріс до себе і виказати свою прихильність, Лукас глузує з неї, називаючи найсексуальнішою дівчиною, яку він коли-небудь бачив. Мовленнєвий акт, що за своїми формальними ознаками є квесетивом, у комунікації набуває іллокутивної сили констатива: адресант не має інтенції отримати відповідь на своє запитання, чи Шаріс є найсексуальнішою дівчиною, яку йому доводилось бачити в житті, він стверджує, що вона є такою. Непрямий мовленнєвий акт глузування має подвійну інтенцію: а) субінтенцію поглузувати з дівчини; б) субінтенцію повідомити про її привабливість. Причиною вживання адресантом квесетива є бажання надати додаткової експресії своєму мовленню, прагнення виразити свій емоційний стан, що є в нашому випадку вкрай позитивним.

Наступним прикладом прагматичного транспонування є транспонування констатива в непрямий глузливий мовленнєвий акт ін’юнктива:

(5) *[Miranda, Andrea’s boss] “Ahn-dre-ah! The latter is cold because you were certainly gone long enough,” she laughed right in my face.*

I inhaled deeply and concentrated on keeping the look of hatred off my face. I dashed for another one” [12, 46].

Міранда, шефіня Андреа, стверджує, сміючись, що її кава “лате” холодна, адже дівчина дуже довго її доставляла. Очевидно, що Міранда не має наміру повідомити про холодне лате свою підлеглу: бос опосередковано наказує дівчині

принести їй нову гарячу каву. Андреа розуміє, що поряд із наказом принести нову порцію кави її висміюють, але не може нічого відповісти через свій статус підлеглої.

При прагматичному транспонуванні констатива в ін'юнктив важливими є екстралінгвістичні фактори [4, 279], а саме нерівноправність ієрархічних статусів: адресант є вищим за посадою, ніж адресат. У цьому непрямому мовленнєвому акті ми знову маємо справу з подвійною інтенцією, що реалізується в одному й тому самому мовленнєвому акті: а) субінтенція висміяти адресата; б) субінтенція, що полягає у наказі принести нову порцію кави.

Проаналізувавши приклади, можна зробити висновок, що основними причинами вживання прагматичного транспонування непрямого мовленнєвого акту глузування у повсякденній комунікації є: а) змога адресанта у випадку образи адресата відмовитися від своїх слів; б) бажання виразити емоційний стан адресанта; в) бажання поглузувати над адресатом імпліцитно.

Література

1. Басовская Е. Н. Творцы чёрно-белой реальности: о вербальной агрессии в средствах массовой информации / Е. Н. Басовская // Критика и семиотика. – 2004. – № 7. – С. 257–263.
2. Доронина С. В. Нормативная интерпретация приёмов высмеивания в свете статистических данных / С. В. Доронина // Юрислингвистика–6. – 2005. – С. 21–31.
3. Дементьев В. В. Непрямая коммуникация / В. В. Дементьев. – М. : Гнозис, 2006. – 560 с.
4. Иванова И. П. Теоретическая грамматика современного английского языка / Иванова И. П., Бурлакова В. В., Почепцов Г. Г. – М. : Высшая школа, 1981. – 285 с.
5. Кобозева И. М. “Теория речевых актов” как один из вариантов теории речевой деятельности / И. М. Кобозева // Новое в зарубежной лингвистике. – 1986. – № 17. – С. 7–21.
6. Седов К. Ф. Речевая агрессия в повседневной коммуникации / К. Ф. Седов // Речевая агрессия в современной культуре : [сб. науч. тр.]. – Ч. : Челяб. гос. ун-т., 2005. – С. 3–37.
7. Eder D. “Go Get Ya a French!”: Romantic and Sexual Teasing among Adolescent Girls / D. Eder ; [Tannen D. (ed.)] // Gender and Conversational Interaction. – New York : Oxford University Press, 1993. – P. 17–31.
8. Hay J. Functions of Humor in the Conversations of Men and Women / J. Hay // Journal of Pragmatics. – 2000. – № 32. – P. 709–742.
9. Keltner D. Just Teasing: A Conceptual Analysis and Empirical Review / D. Keltner // Psychological Bulletin. – 2001. – № 127. – P. 1231–1247.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Barnes J. The Sense of an Ending / J. Barnes. – New York : Random House, 2011. – 177 p.
2. Lindsey J. Tender is the Storm / J. Lindsey. – Avon : HarperCollins Publishers, 1985. – 363 p.
3. Weisberger L. The Devil Wears Prada / L. Weisberger. – New York : HarperCollins Publishers, 2006. – 432 p.

Анотація

Впродовж останніх десятиліть лінгвопрагматичним і лінгвопсихологічним студіям властивий постійний інтерес до вивчення різних типів мовленнєвої діяльності. Одним з них є мовленнєвий акт глузування, який буває двох типів – прямий і непрямий. У статті розглядаються різні типи прагматичного транспонування непрямого мовленнєвого акту глузування, що має подвійну інтенцію: висміяти адресата і разом з тим викликати інтендовану реакцію зі сторони адресата, а також зазначаються причини використання прагматичного транспонування мовленнєвого акту глузування в щоденній міжособистісній комунікації.

Ключові слова: адресант, адресат, глузування, іллокуція, комунікативна інтенція, непрямий мовленнєвий акт, подвійна інтенція, прагматичне транспонування.

Summary

For the last two decades pragmalinguistics and psycholinguistics have been marked by constantly growing interest towards the study of different types of speech activity, one of which is speech act of teasing, which can be direct and indirect. The article researches into different types of pragmatic transposition of the indirect speech act of teasing with double intention: to tease the addressee and to get the intended reaction from the addressee. The reasons of the use of pragmatic transposition in daily communication are also considered.

Keywords: addressee, adresseur, communicative intention, double intention, illocution, indirect speech act, pragmatic transposition, speech act, teasing.

УДК 811.161.2

Купіна І. О.,

викладач,

Харківський національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди

irinakupina@ya.ru.

ФРАЗЕОСЕМАНТИЧНА ГРУПА ЯК СТРУКТУРНА ОДИНИЦЯ ФРАЗЕОСЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ

Відображення національно-культурної специфіки народу в мовних одиницях привертає увагу багатьох дослідників. Особливості історичного розвитку країни, її природні умови, географічне розташування, економіка, суспільний устрій, побут, звичаї, традиції особливо яскраво виявляються у фразеології. Успішне вивчення фразеологічних одиниць у культурно-історичному аспекті можливе лише у взаємодії з іншими науками, зокрема з країнознавством, історією, географією, економікою.

Як відомо, мова як соціальне явище пов'язана, з одного боку, з мисленням, із іншого – з об'єктивною дійсністю й суспільством. Віддзеркалення дійсності в знаковій системі мови виразно виявляє різницю в діапазоні лексичних знаків прямих номінацій і номінацій фразеологізмів – непрямих. Через лексичний склад мови глобально проходить усе матеріальне й духовне життя людей. Усе нове, що з'являється в усіх сферах життя, отримує негайне відображення в слові. Фразеологія ж, на відміну від лексики, покриває фрагментарно лише ті сфери, що сприяють появі ускладнених образних та експресивних знаків. Семантика фразеологічних одиниць є дуже складним і багатомірним явищем, де відбувається взаємодія мови й мислення, екстралінгвістичного й лінгвістичного чинників. У фразеології відбиваються переважно ті галузі, які вимагають до себе емоційного ставлення, наприклад, внутрішні переживання і психофізичні стани людини, її інтелектуальна й волева діяльність, тобто семантика фразеологізму має яскраво виражений антропоцентричний характер.

Як лексика, так і її фразеологічний склад, характеризується властивістю групуватися за семантичними класами. Проблематики питання структурно-семантичного аналізу торкалися такі науковці, як М. Ф. Алефіренко, А. С. Білоусова, Ю. О. Гвоздарьов, О. С. Єфімов, В. П. Жуков, В. І. Лавер, В. М. Мокієнко, Ю. Ф. Прадід, П. О. Редін, Ю. П. Солодуб, В. М. Телія, І. В. Тимченко, А. І. Чорна, Н. В. Щербакова та ін.

Не випадково зростає кількість публікацій, присвячених вивченню фразеологічної групи, об'єднаної наявністю загального граничного компонента (О. В. Белкіна,